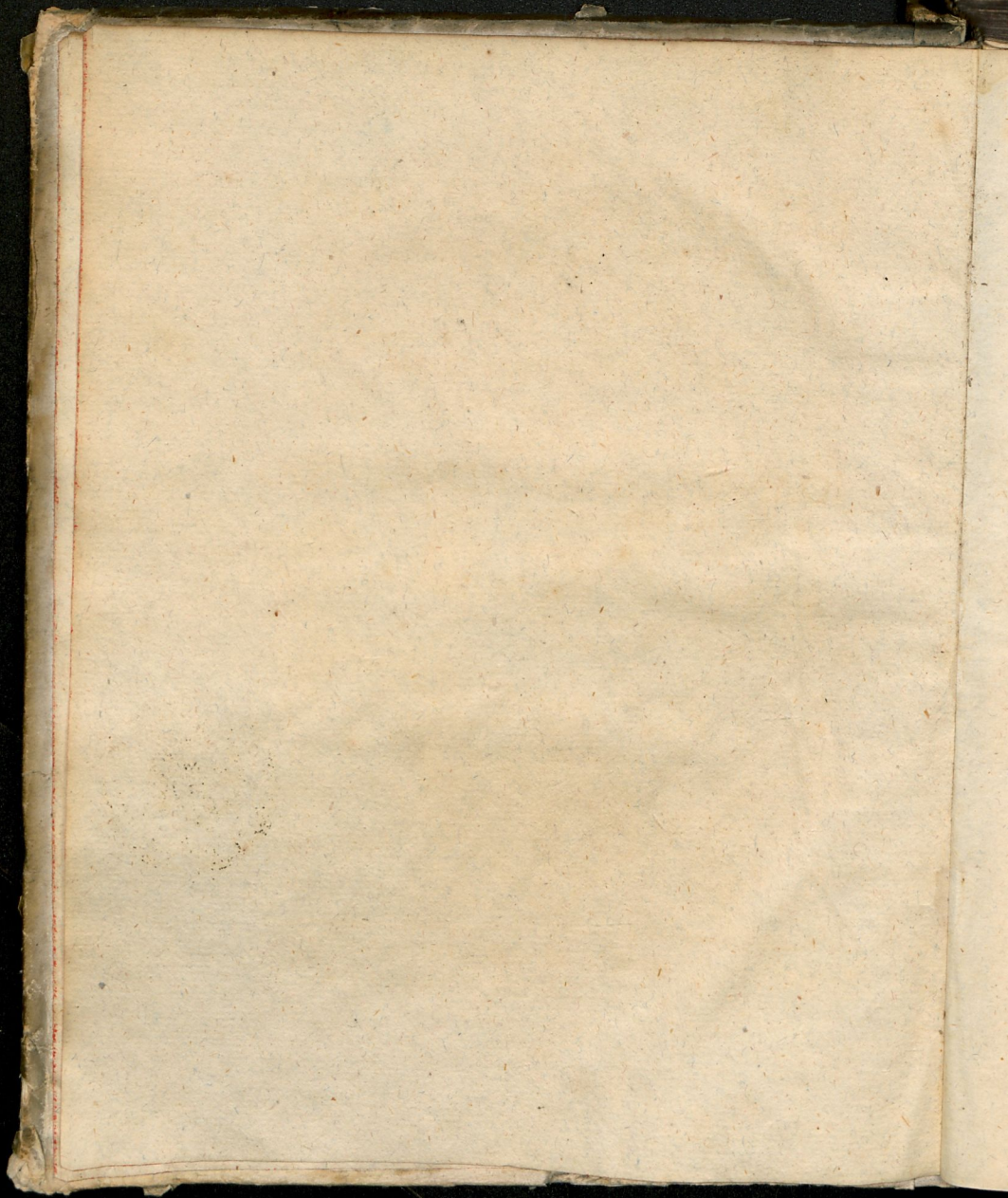

XII

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE

ACIDI ET SALSI VSV DIAETETICO

QVAM
SVB AVSPICIIIS SVMMI NVMINIS
ET
CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO

D. ANDREA ELIA BÜCHNERO,

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMO BORVSSIAE REGI A CONSILIIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOS. NATVRAL. PROFESS. PVBL. ORDIN.
IMPERIAL. ACADEM. NATVRAE CVRIOSOR. PRAESIDE
ET COMITE PALATINO CAESAREO,

PATRONO AC PRAECEPTORE PIE COLENDO
PRO GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS LEGITIME IMPETRANDIS,

D. XXV. IVLII. A. S. R. MDCCL.
PVBLICE DEFENDET

AVCTOR
FRIDERICVS FEIST,
BLEICHERODA - HOHENSTEINENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
ACIDI ET SALSI
VSV DIAETETICO.

PROOEMIUM.

Nobilissima illa, quam *Diaeticam* vocant, scientia, tot modis tantaque se dignitate Medico commendat, ut ipsi arti morbis medendi, si non anteferenda, aequiparanda tamen videatur. Quid enim facilius, quam morbis vix nascentibus occurrere? cum difficillimum, ne dicam saepius impossibile sit, illos, postquam firmas iam ra-

dices egerunt , penitus tollere. Leues enim plerumque sunt causae, ex quibus morbi originem trahunt, leuemque ut plurimum postulant medelam, & quidem vix aliam, quam rerum non naturalium vltimum legitimum, illique abusu contrarium, qui morbum produxerat. Valet hoc imprimis de cibi potusque generibus, in quorum delectu Medici ut plurimum nimis scrupulosi esse, atque saepius improbare videntur, quae sunt maxima sanitatis praesidia, longe aliter iudicaturi, si CELSI, antiquissimi Medici, consilium, in ratione & experientia fundatum, accuratius perpenderent, quod ita se habet: *Sanus homo, qui & bene valet, & suae spontis est, nullis obligare se debet legibus, & varium habere vitae genus, modo ruri esse, modo in vrbe, saepiusque in agro, nullum cibi genus fugere, quo populus utatur, modo plus iusto, modo non amplius adsumere, sic viuere, ut numquam idem diu obtineat.* Sicuti enim omnis virtus, vltra naturales fines extensa, vitii nomen meretur; sic quoque regulae diaeteticae, nimis rigoro-se obseruatae, contrarios saepius edunt effectus, & euadunt debilitatis, morborum, ipsiusque mortis saepius foecundae matres. Cuius rei memorabile exemplum BOERHAAVIVS

VIVS refert de Medico, qui secundum SANCTORII staticas regulas vitam ordinauerat, vivebatque pusillam, sed sanam hac ratione vitam. Leuissimo vero contactu aëris minus salubris percussus idem, praedixit se moriturum, stetitque promissis. Excessum talem nimii rigoris diaetetici, praecipue circa *cibos acidos salososque*, in scholis Medicorum occurrere cum obseruauerim, resque innocentissimas damnari, quae pro donis diuinitus concessis & recto usu saluberrimis habendae sunt: non inutilem & superuacaneum laborem mihi suscipere visus sum, si *salsos acidosque cibos* pristinae restituerem dignitati, atque simul, ut aequum iudicem decet, indicare, qua ratione noxam corpori inferre functionesque laedere possint. Elegisse mihi hac ratione videor thema Dissertationis inauguralis iucundum pariter ac utile. Faxit diuinum, quod veneramur, Numen, ut etiam hi conatus & primitiae academicae cedant in eius gloriam verumque generis humani emolumentum.

§. I.

Salium diui-
sio.

Sal esse corpus in aqua solubile, quod linguae impositum solutumque gustum afficit, neminem existimo fore, qui in dubium vocare possit, nisi Chemiam sciat cum ignarissimis. Quamquam autem satis ingens salium, tam arte paratorum, quam quae ipsa natura e largissimo sinu abunde produxit, deprehendatur diuersitas: ad tria tamen summa genera merito revocantur a naturalis historiae doctoribus artisque spagyricae peritis. Sunt enim vel *acida*, vel *alkalina*, vel *media* siue *salsa*. Optima methodus, haec tria salium genera a se inuicem distinguendi illorumque notionem, quamuis non distinctam, (distincta enim in re, quae sensibus immediate percipitur, exhiberi vix potest,) claram tamen excitandi, est procul dubio ipse gustus. Diuidunt porro per ignem Philosophi salia in *volatilia* & *fixa*. *Volatilia* vocantur, quae determinato caloris gradu in auras abeunt & in vapores conuertuntur, quod in quibusdam

dam facili negotio, in aliis difficilius effici potest, cum e contrario fixa sub quolibet caloris gradu immutabilia maneant, quamvis tamen summus eiusdem gradus, qualis est speculi caustici, huiusmodi etiam salia vel volatilia reddat, vel eorum naturam adeo inuertat atque immutet, ut salia amplius dici vix mereantur, cum in aqua solubilia non existant, sed cum terra in vitrum coalescant & adeo arctam ineant coniunctionem, vt cognita nulla huc usque arte ex vitro in pristinam formam redigi potuerint. Possentus etiam non inepta diuisione salia in *animalia*, *vegetabilia* & *mineralia*, diuidere. Licet enim certo certius sit, sal omne esse vel acidum, vel alcalinum, vel medium, insignis tamen differentia inter salia ex triplici regno desumpta, etiam si vnius sint generis, deprehenditur, sicuti salia ex eodem regno desumpta eiusdemque generis, miris tamen inter se modis discrepant; non inutilem esse & superuacaneam hanc salium, secundum triplex naturae regnum, diuisionem, ex diversa ipsorum in corpus humanum operatione luculentissime adparet. Attenta enim obseruatione discimus, plerumque magis naturae amica esse ea, quae ex animali, quam quae ex vegetabili, & magis quae ex vegetabili, quam minerali regno petuntur, salia. Neque id mirum, cum salia ex ipsis animalium partibus parata faciliorem communionem cum humoribus nostris ineant, & specificam illam, neque facile explicabilem animalis corporis indolem, iam contineant, non reperiendam in corporibus ex alio quodam regno paratis. Sic ex lacte humano praeparari potest

potest sal in aqua facile solubile, dulce, saccharo simile, naturae humanae amicissimum, & ipsi saccharo ex arundine parato merito anteferendum. Quoniam vero difficultas, modique salia talia parandi ignorantia, & ipsa denique consuetudo, salia potius ex regno vegetabili orta hominum usibus accommodavit: ideo non immorabor specificae salis animalis in corpus humanum actioni, quamvis persuasus sim, saccharum eiusmodi, ex sano foeminae lactantis lacte paratum, aequè tutum ac iucundum fore, in morbis a lymphae inprimis vitio seu humorum acrimoria pendentibus, remedium. Quare serio optandum esset, ut Medici, Chemiae adminiculis instructi, diligentius in huius salis proprietates inquirerent, ipsoque illo frequentius vterentur in praxi. Quid enim praestantius esse potest remedio ex ipso corpore humano petito, blando, naturae familiari, quodue vix vel ipso abusu nocere potest? Ad salia ex regno minerali deprompta quod attinet, sola acida, vix tamen, nisi a Medico commendata, quod quidem rarissime, si vnaquam, fieri solet; ad cibos potusque adhibentur. *Salia etiam essentialia vegetabilium, & alcalina*, non in culina, sed in pharmacopolio quaerenda sunt, quod Germani non inepte *die lateinische Küche* vocant. Non constituiamus iam apud nos omnia salium pertractare genera, multo minus in eorum species specierumque subdivisiones inquirere, ac illorum proprietates chemicis demonstrare & illustrare experimentis, quamuis talis inquisitio non ad inutiles vanasque speculationes & centies iam susceptos conatus pertineat, crambemque

bis

bis coctam resipeat. Ad illa tantum salia respiciam, quae & vsu recepta, & diaetico potius, quam therapeutico scopo adhibentur, ad quae inprimis iure meritoque sal *acidum* & *medium* pertinent. Alcalina enim, nisi in herbis, praecipue antiscorbuticis, contenta, mensis adhiberi non solent. Initium ergo huius tractationis faciam a *salis acidi* consideratione, periculum facturus, an praeiudicatas circa hoc sal plerorumque hominum ipsorumque Medicorum opiniones refellendo, praestantissimum hoc naturae donum honori debito restituere possim, quod illi praecipue, qui anxia sanitatis vitaeque conseruandae cura detinentur, maximo sui detrimento, cane peius & angue plerumque fugere solent.

§. II.

Acida, quae cibo potuique inseruiunt, ordinarie neque ex minerali, neque ex animali petuntur regno, sed potius iis homines contenti viuunt, quae vegetabile regnum vel sponte subministrat, vel quae ex vegetabilibus, fermentationis inprimis ope, parantur, cum acida regni mineralis therapeutico potius scopo in usum trahantur, quo inprimis pertinet oleum & spiritus vitrioli, spiritus sulphuris, salis, natri & aluminis. Abhorrent a talibus artis coquinae periti & matres familias, quoniam venena illa esse existimant, quamquam aqua sufficienter diluti eiusmodi spiritus acidi nullam noxiam vel deleteriam & corrosiuam in corpus humanum exercent operationem, sed potius ad moderandum nimium sanguinis orgasmum, calorem temperandum fitim-

*Acidorum
diuersa gene-
ra.*

B

que

que restringendam, sub febrili præsertim calore, facpius non sine fructu a Medicis adhibeantur. Non quidem is ego sum, qui hunc modum reprehendere possit vel velit, sed, fateor, me non perspicere, cur potius ad acida ex regno minerali, quam ad acida vegetabilium in eiusmodi casibus confugiendum sit, cum euictum & quotidiana experientia comprobatum sit, vegetabilium partes naturæ humanæ magis amicas esse & facillime in fluidorum corporis nostri indolem permutari posse, cum mineralia hanc permutationem & cum fluidis œconomiae nostræ coniunctionem fere semper respuant, quoniam durities, rigiditas & pondus partium, viribus corporis humani nimium resistunt.

§. III.

*Acidorum
vegetabi-
lium diuisio.*

Acida vegetabilium naturali aliqua diuisione distinguuntur in talia, quæ *natura* sponte, & quæ *ars* per fermentationem produxit. Ad primam classẽ pertinent succus citri, cydoniorum, acetosæ, cerasorum, fragorum, rubi idæi, ac ple-
rorumque reliquorum fructuum horæorum. Ad acida vegetabilium artis ope parata imprimis vina acida & ipsum acetum, ex vino, cereuisia, vel alio vegetabili liquore paratum, referri merentur. Acida, quæ sponte in vegetabilibus nascuntur, vel adstringentis sunt indolis, vel non. Adstringente tali proprietate conspicui sunt fructus immaturi & succus cydoniorum. Oportet etiam in his ad adstringentem virtutem semper respicere, unde consequitur, non sine emolumento talia adhiberi posse, (modo
exces-

excessus euitetur,) vbi ventriculus & intestina atonia laborant. Et cum ipsum quoque sanguinem, mediante chylo, ingrediantur, pari vtique ratione ad restituendum reliquarum fibrarum tonum deperditum apta existent, quod inprimis de cydoniorum succo dici meretur, itemque de aliis fructibus maturis & subadstringentibus; immaturos enim vix suaserim, cum qualitas adstringens plerumque modum excedat, vnde intestinorum constrictiones, vasorum lacteorum obstructions, tenacis & viscidi mucii coaceruatio, flatuum generatio, abdominis intumescencia & durities, reliqui corporis atrophia febresque intermittentes non raro originem trahunt.

§. IV.

Repetita fermentatione vini, vel alius vegetabilis liquoris, acidum generatur, quod *acetum* vocamus. Nulla in hoc inflammabilis principii, vt in vino & cereuisia, deprehenditur praesentia, sed ignem potius extinguit, nec vnquam in flammam conuertitur. Peritissimi Chymicorum existimant, & recte, me quidem iudice, acetum nil esse, nisi tartarum volatilem aqua dilatum. Hoc omnino certum est, acetum volatilius esse reliquis acidis vegetabilibus non fermentatis. Fieri inde solet, vt, praeter consuetam acidi efficaciam, transpirationem, quam vocant insensibilem, mirifice promoueat, eoque sine anteferri mereatur acidis vegetabilium non fermentatis, hac virtute vel plane destitutis, vel tanto saltem gradu non gaudentibus. Quare in peste, morbis contagiosis, aliisque putredinosam humorum conditionem

Aceti efficacia.

pro fundamento habentibus, vbi non solum ad veneni correctionem, sed etiam felicem expulsionem respiciendum est prudenti Medico, acetum vini fixioribus acidis merito antefertur. Ipsa quoque experientia, optima rerum omnium magistra, docuit, non esse certius atque salubrius crudelissimae pestis antidotum aceto vini, & interne vsurpato, & externe ad corrigendos noxios putridosque aëris effectus, sub vaporum & exhalationum forma, exhibito. Testatur idem hoc BOERHAAVIVS, in Praelect. acad. Tom. IV. pag. 375. hisce verbis: *Quando venenum pestis, per aërem obvolitans, eius naturae est, ut gangraenas excitet, spargendum per aedes acetum & spongiae aceto ebriae sub naribus tenendae: ita nullus aër hauritur, nisi conditus acidis vaporibus. Hinc etiam pyrius pulvis accensus hic valet; dum enim deflagrat, parantur subito volatiles acidissimi spiritus nitri & sulphuris, qui totum aërem late replent. Noui familias praeservatas fuisse in pestilentia, dum aliquoties quotidie drachmam pyrii pulueris in testa, clausis fenestris foribusque, incenderunt. Putens, qui multos operarios Parisiis necaverat, iniecta sphaera pyria (Sand. Granate) purificatus fuit. Et camera, in qua sulphur ea copia combustum fuit, ut tussi mota non noceat, certe tutos in peste praestat. Merito ergo in peste nomen suum $\tau\delta$ $\Theta\alpha\delta$ meretur sulphur, quo ab HIPPOCRATE ornatur.*

§. V.

De acidis fixioribus. Inter fixiora acida vegetabilium eminent acidum citri, seu carnis mali medici, quo nomine vsi fue-

fuerunt ipsi Veteres Medici, elegantioribus literis ornati, & per illud intellexerunt internam pomorum citri, quae acidum succum continet, partem. Veneranda nobis est naturae dexteritas summique Numinis prouidentia, quae in terris calidioribus largissime prouenire iussit fructus acidum succum magis alcalescentibus abundant, quod vel ex largissimo herbarum antiscorbuticarum prouentu patet. Calor enim nimius atmosphaerae fluida corporis humani non solum expandit, sed etiam ad putredinem disponit, quam tot motibus auertere tantisque moliminibus praecauere conatur, tristi sensatione admonita, quamuis ipsius mali eiusque causae inscia, natura. Vtrique resistit acidum. Notum enim est, acidum sanguinem compingere ac condensare; quid vero id aliud est, quam nimiam impedire expansionem? Facili haec acidorum efficacia comprobari potest experimento, si sanguini vel lymphae acidum admisceas: Coagulatur enim inde vterque liquor, vel saltem viscidior euadit, luculento testimonio, partes eius propius ad se inuicem accessisse auctumque esse punctorum contactus numerum. Fortius, fateor, tale est coagulum, si acidum minerale, quam si vegetabile adhibetur, & minus forte adhuc suspicor, si acido ex partibus animalium parato utaris. Condensatur tamen sanguis in omni casu, neque impetrare a me potui, ut cum summis in arte viris, inter quos vel solum BOERHAAVIVM nominasse sufficiat, crederem, acetum sanguinem non condensare, sed potius attenuare &

diluere. Forasse enim, quae ipsis visa est, attenuatio soli aquae, in aceto contentae, adscribi debet, cum communis acidorum proprietas esse videatur illa virtus, animalium fluida in angustius redigendi spatium.

§. VI.

Acidi salubritas.

Laudem quoque propterea meretur acidum, quod adpetitum mirifice augeat & fibras ventriculi stimulando languentem excitet ventriculum, in quo cum sale medio fere convenit, quod eadem virtute conspicuum esse, quis est, qui ignoret? Fieri inde solet, ut qui ab hesternae crapula male habent, adpetitu carent, nausea, cruditatibus & borborygmis vexantur, ad acidos saliosque cibos, tamquam ad sacram anchoram, confugiant, quo nomine ferculum illud, quod germanice *einen Sardellen-Sallat* adpellant, ob insignem efficaciam, soli acido salii & marino debitam, notissimum est.

§. VII.

Acida putredini resistunt.

Primarius acidorum usus, qui efficit, ut vix dentur, quae ipsis comparari possint, in eo consistit, ut putredini potenter & fortiter resistant. Ex chymicis enim notum est fundamentis, sub putrefactione sal generari alcalinum, & salia alcalina, carnis in putredinem ruentibus adiecta, hanc ipsam mirifice promouere & accelerare. Huic generationi salis alcalini ordinarie sal acidum, quod alcalino facile iungitur, atque sic eius volatilitatem impedit, fortissimum ponit obicem, illudque retinendo efficit,

cit, ne motus intestinus, a sale alcalino excitatus, eo progrediatur, ut putrefactio, quae in partium intestino motu & separatione consistit, augmentum capere possit. Quotidiana id euincunt experimenta, quibus carnes a putredine seruari discimus affuso aceto. Videamus igitur quid inde porro sequatur.

§. VIII.

Quoniam acida sanguinem condensandi facultate gaudent, sequitur inde, optimo cum effectu eadem exhiberi, si sanguis orgasmo nimio & calore commotus fuerit. Haec frequenter contingunt aestiuo tempore, sole feruente. Quid igitur salubrius esse potest, quam si ad calorem nimium contemperandum, immoderatamque sitim restinguendam, acidi cibi & potulenta acidulata adsumuntur? Salutaris consilio ipsa natura aestiuo tempore, confusa sensatione excitata, acida suadere videtur, quod etiam in eiusmodi morbis fieri solet, in quibus humores nimio motu exagitati exaestuuant, sub aestu nempe febrili, quo vigente aegroti spontaneo ad acida feruntur adpetitu. Quidni igitur naturae ductum sequamur, & sub febrilibus commotionibus, praesertim sub caloris paroxysmo, exhibeamus acida, tam ad restinguendam sitim, quam ad sanguinis orgasmum contemperandum aptissima ac saluberrima?

Utilitas acidorum in febribus.

§. IX.

Obiicis, quod fitis mitigatio & ebullitionis contemperatio nil sit, nisi symptomatum curatio; sed

Ufus acidorum in periculosis morbis.

cogites quaeſo ſymptomatum ſaepeius mitigationem ad ipſius cauſae morbi remotionem faciliorem pandere viam. Non ſolum vero anguſtis his limitibus circumscribitur acidorum in corpus humanum actio, ſed potius in morbis quibusdam acutis & maxime periculosis praestantiffimum afferunt auxilium, & apriffima exiſtunt ad ipſius mali eiusque cauſae plenariam extirpationem atque eradicationem. Notiſſimum enim eſt, periculoſiſſimos eos merito vocari morbos, qui ex putredinoſa humorum & ſanguinis corruptione enaſcuntur, quod de pluribus valet, quam de febre illa *ſynocha*, quam *putridam* propterea vocarunt, quoniam putredinis humorum manifeſta ſigna exhibet. Praeclare falluntur, qui ad digeſtionem iuvandam remedia alcalina, illis alioquin, qui acido in ventriculo abundant, ſaluberrima, in eiſmodi morbis exhibent. Augent enim hac ratione putredinem, ad quam humores iam nimium inclinant, oleumque ſic igni adfundendo mortem accelerant. Multo prudentius & conſultius agunt, qui, ductum naturae ſecuti, ſitim, aetum & putredinem moderato acidorum uſu compeſcere & cohibere tentant. Conuenit ex eadem ratione & ſuadendus eſt crebrior aceti & acidorum uſus hominibus, qui in aere, putridis vaporibus repleto, vivunt, vel cum animalibus maectatis multum negotii habent, quo pertinent laniones, illi, qui pelles animalium praeparant, et qui in diſſecandis corporibus humanis laudabili ſolertia occupati, & diuino quaſi afflatu impuſſi, ad intima machinae incomparabilis artificia deragenda in putrido ſemper aere verſantur anatomici.

mici. His acida alimenta & potulenta erunt verum antidotum. Casu rem illustrabo, a viro fide digno mihi relato. Quidam Americam proficiscebatur. Excessivus aëris calor & potus aquae putrescentis febrim ipsi accenderant putridam vehementissimam. Vix ad Americae littora peruenerat, cum, insolito acidorum adpetitu commotus, insignem pomorum Citri comederet copiam. Vsum excipiebat profundus somnus cum largo sudore, quo superato animi corporisque vires redibant, morbumque acido quasi iugulatum esse comprobabant. Restituebatur sic homo, qui mortuus sine dubio fuisset, si alcalina adhibuisset medicamenta, nec satius duxisset naturae consilio & adpetitui spontaneo, quo in acida ferebatur, obtemperare. Alcalina enim non possunt non sanguinem, putredine iam resolutum, magis adhuc resoluere hacque ratione ipsam illam putredinem augere & accelerare. Remedia enim talia alcalinae profapiae, quae in malo hypochondriaco, chlorosi, lue venerea, aliisque morbis, ab acida humorum dyscrasia proficiscentibus, utilitate conspicua sunt, non possunt non in morbis, ubi sanguis nimio motu exagitur & ad putredinem pronus est, tanquam venena considerari, a quibus merito abinet prudens & peritus in arte Medicus.

§. X.

Non solum in febribus putridis ipsaque putridissima omnium, peste, salutaris est acidorum usus, sed in omnibus, ubi calor nimius urget; hinc etiam lentis febribus, si febrilitas acidorum in febribus intermittibus sub calore febrili, si febrilitas

C

nilia

nilia quaedam subiecta exceperis, praecipue quarta laborantes senes, quos frigus potius, quam calor vexat, & qui, si sub febre perierunt, plerumque sub paroxyfimo frigoris occubuisse leguntur. Praecipue vero in *febribus lentis & hecticis* fructus, qui acidum succum recondunt, commendari merentur, inter quos cerasa matura, fructus rubi idæi & fraga inprimis referuntur. Non enim tantum symptomata mitigant, sitim aestumque contemperando, sed blandis quoque vasa succis replendo, humorum corrigunt acrimoniam, stimulumque infestum sic reprimendo, ipsum non raro morbum, si non iugulant, refrænant tamen, praecipue si in tempore adhibeantur; cum e contrario eiusmodi aegroti, medicamentis spirituosiss, commouentibus & sudoriferis tractati, morbi quotidianum incrementum perferant, atque breui tempore in mortiferos illos colliquatiuos sudores praecipites ruant. Liberatos tales esse a lentis inprimis febribus, solo cerasorum subacidorum vsu, experientia docuit, quemadmodum etiam, felici cum successu, in eiusmodi febribus cucumerum succum expressum exhibuit celeberrimus quondam Practicus Halensis, b. D. D. *Allion*.

§. XI.

Quibus acida conducunt.

Sicuti itaque ex dictis acidorum noxa & salubritas abunde patent: sic facillimum erit iudicare, quando & quibus sub circumstantiis sanitati conseruandae inferuiant, & quando eadem euitare oporteat. Sequentia itaque ex antea demonstratis colligimus Corollaria: 1) *Infantibus, lacte materno adhuc viuentibus*

bus, acida non conducunt. Lac enim, quo aluntur, sponte sua acescit, & plurimi infantum morbi a lacte coagulato acidoque inde genito originem trahunt. Tanta inde saepius abdominis oritur intumescencia, a flatibus exitum non inuenientibus producta, inde etiam molestae illae cardialgiae, singultus, ructus, borborygmi, intestinorum dolores & spasmi grauiore, nonnunquam ad convulsiones vsque aucti, dependent. Ipso interdum odore, quem acidum spargunt excrementa, acidi in primis viis se prodit abundantia. II) *Infantibus, qui lacte non amplius nutriuntur, acida non prorsus deneganda esse existimamus,* quoniam & sitim restinguunt, & appetitum excitant, illisque adfuescendum est. Insignem praeterea exerunt efficaciam, humores a putredinosa corruptione praeferruando, qualem non vltimam esse variolarum & morbillorum causam, non sine ratione coniecimus. Adparet hoc vel exinde, quod in his morbis nihil magis noceat, quam imprudens medicamentorum alcalinorum vsus, cum acida prudenter exhibita, commune illud generis humani flagellum, variolas morbillosque, & auertendo & mitius reddendo, multum valeant. III) *In iuuenili aetate largior esse potest acidorum vsus,* tam ad motuum exacerbationem contemperandam, quam ad sanguinem reliquosque humores a putredine conseruandos, ad quam nullus humor magis inclinat, quam sanguis sanissimorum iuuenum. Si enim dicendum quod res est, in iuuenili aetate vix aliquis agrotat, nisi ab excessu motuum, paucos affectus si exceperis, vt chlorosin & malum hypochondriacum, in quibus cum manifeste adsint acidae acrimoniae

moniae signa, consultius est ab acidis cibis potibusque abstinere & alcalina adhibere medicamenta, quorum vsus & ratio suadet, & salutarem esse multiplex comprobatur experientia. IV) *In profectiore & senili aetate paululum circumcidendus est acidorum vsus*, eoque magis, quo magis motus decrefcere incipiunt, neque sanguis facile exaeftuat, neque adeo pronus est in corruptionem. Ad temperamenta diuerfa hominum quod attinet, acida conueniunt cholericis & sanguineis, minus vero proficua esse videntur melancholicis & phlegmaticis subiectis, quorum sanguis & lentius mouetur, & vel terrestribus, vel mucidis particulis abundans, plerumque iusto spiffior est. Excipio melancholicos homines, qui Veteribus ita dictam atram bilem nimio aestu & motu commouerunt; in his enim acida sanguini, in alcalescentem indolem ruenti, praesentissimum afferunt auxilium. Notatu dignum huius rei exemplum in Commentariis Illustr. BOERHAAVII occurrere memini, de homine melancholico, qui aestiuo tempore iter pedibus fecerat, auaritia, non paupertate coactus, qui que certo certius atra bile commota periisset, nisi malis aurantiis vitam seruasset.

§. XII.

Respondetur
ad obiectiones.

Superest, ut ad *obiectiones* respondeamus, quarum *prima* est & maxime solemnis, *acida humoribus coagulum inferre*, eoque sanitatem perdi, quae pendeat ab humorum fluxilitate. Breuiter respondeo, falsum esse utrumque. Concedo enim, sanguinem ab acido immediate ipsi admixto coagulari, prae-

praecipue si fuerit fortius aliquod acidum ex regno minerali; sed nego hoc de acidis vegetabilium, praecipue fermentatione paratis, & pernego, si cum cibo potuque adsumantur. Dicam quibus rationibus permotus hoc statuam. Primo enim acida vegetabilium tantam coagulandi vim non possidere, ac acida ex regno minerali deprompta, certissima experimentorum fide corroborari & demonstrari potest. Noui quidem, Medicorum facile principem, BOERHAVIUM, existimare, acetum vini sanguinis non solum non augere densitatem, sed etiam fluidiorem eundem reddere; sed accuratiori fortasse & meliori termino usus fuisset, si acetum non coagulare quidem, leuiter tamen cogere paululumque condensare, atque sic effrenes eius motus nimiamque efferuescentiam lenissima actione compescere, dixisset. Secundo magnam coagulantis virtutis partem perdunt acida, si cum salua, muco oris, liquore oesophagi, gastrico, intestinali, succo pancreatico & bile miscentur. Hi enim liquores, quoad maximam partem aquosi, acidum diluendo nimiam eius efficaciam refrenant, & bilis, sua natura ad alcalinam indolem & resolutionem inclinans, acido fortiter resistet. Sole ergo meridiano clarius inde adparet, tales liquores, ad sanguinem delatos, adeo debilitatos & immutatos existere, ut metuenda non sit nimia eisdem ab acidis condensatio, ne dicam fortius quoddam & nociturum eius coagulum. Ad alterum momentum quod attinet, turpissimo errore delusi olim Medici crediderunt, sanguinem non posse esse nimis fluidum, omnemque pendere a sanguinis fluiditate

ditate corporis sanitatem vitaeque conseruationem. Contrarium testantur tot periculosi affectus, a nimia sanguinis fluiditate pendentes, cum errore loci vasa non sanguinea ingrediatur & sic obstructions, inflammationes & haemorrhagias periculosissimas excitet sanguis nimia peccans fluiditate (*). Sub ipso summae corruptionis gradu sanguis deprehenditur fluidissimus, quod obseruationes DIEMERBROEKII manifeste comprobant, qui in peste sanguinem fluidissimum deprehendit, & periculosas inde ortas fuisse haemorrhagias commemorat. Vanus quoque metus est, acidorum vsum acrimoniae acidae in humoribus effectus esse producturum. Hoc enim de solo abusu dici potest, & facile praecavetur, si modo ipsum naturae monitum sequamur & ab acidis absteineamus, si ardorem in ventriculo, ab iisdem excitatum, persentiscimus, neque spontaneo ad talia ingerenda irritamur adpetitu. Sicuti enim omnino vitium vertitur, sic hoc quoque de nimio acidorum usu valere, quilibet facile cognoscat. Podagra alique complures morbi a vinorum acidorum nimio usu saepius prognati deprehensi sunt, quamuis acidam acrimoniam non unicum dixerim & solam morbi podagrici causam.

§. XIII.

De sale medio.

Ab acidis ad *salsa* accedimus *salia*. Sal illud, quod *medium* & *culinare* vocant, ex acido & alcalino componi principio, experimenta Chymicorum adeo

(*) Confer. Dissertat. Illustr. Dn. PRAESIDIS, de nimia sanguinis fluiditate morbisque inde oriundis.

adeo clare demonstrant, ut nefas sit de hac vtriusque salis coniunctione ambigere vel dubitare, ne dicam illam negare. Qui enim artis spagyricae fundamenta vel primis, vt aiunt, labris attigit, is nouit, oleo vitrioli sali marino vel culinari adfuso, acidos statim prodire fumos, & destillationis ope parari spiritum acidissimum, quem *salis spiritum* adpellant, relicto in retorta sale medio, ex coniunctione acidi vitriolici cum terra alcalina enato, quod *sal mirabile Glauberi* vocamus. Medium hoc sal est, miris tamen proprietatibus ab aliis salibus mediis distinguitur, quarum non ultima est, quod, probe ad ignem exsiccatum atque deinde cum aqua, vino, aceto, vel cereuisia commixtum, fluida breui coagulet, siue potius ita imbibat, ut solidi naturam induxisse videantur, quod vel inde clarissime adparet, dum denuo igne colliquatum pristinam exhibet fluidi quantitatem.

§. XIV.

De sale communi acturus, breuiter antea exponam eius proprietates & characteres, quibus median-
 tibus cognoscitur & ab aliis salibus distinguitur, quos experimenta Chemiae docuit doctores. 1) Sal commune crystallos cubicas format, in fundo plerumque scutellarum instar cauas & profundas adparentes, quamquam in marino perfecte cubicas videre liceat. 2) Aquae poros copiose & facile subit, ita vt aquae libra vna sex vncias salis capiat, adeoque tres octauas partes & paulo amplius. Sic sal fugo saturissima, quae Halae Sueyorum ad decoquendum fumitur, in quin-
 que

Dinstinctio
 salis medii

que vncis accurate habet vnciam vnam salis. III) Carbonibus ignitis iniectum crepitat magnumque excitat vaporem; qui ipsos carbones magis viuide succendit, sique ferrum superponas, ipsi instar farinae albae adhaerescit. IV) Acidum spiritum praebet, qui cum sale alcalino saturatus reddit ipsifimum sal commune. V) Aquam fortem auro soluendo aptam reddit. VI) Cum vrinosis volatilem ammoniacalem naturam induit. VII) Lunae solutioni ad praecipitandum adhibitum, illam volatilem ex parte reddit. VIII) In crucibulo non magno igne fluit.

§. XV.

*Diuersitas
huius salis.*

Triplices sal medium agnoscit natales, illud putata, quod mensis adhibetur. Datur enim *fossile*, in multis Europae locis, vt praecipue in *Polonia, Hungaria, Transyluania, Russia, &c.* occurrens; in Europae & Asiae locis aliquibus ex *marina aqua* ad feruentem solem cogitur. Aliis locis natura fontes dedit, ex quibus coquendo paratur; quae felicitas huic vrbi & toti Ducatui *Magdeburgico* largissime concessa est. De variis hisce sal culinare parandi modis legi praecipue merentur Illustr. b. m. HOFFMANNVS von den *Salz-Wesen, Eduardi BROWNE Reise - Beschreibung durch Ungarn, & AGRICOLA* de re metallica. In sale marino ipsoque sale gemmae conspicuum est, quod crySTALLI sint cubicae aut parallelepipedae, quae, quando igne funduntur, ab inuicem secedunt, non autem in lamellas parallelas, sed triangulares. Sal gemmae & mari-

marinum solutum crystallifantur pari ratione, teste *Martino* LISTERO, qui curiosissime in haec inquisit. Sed sal nostrum culinare, in sufficiente quantitate aquae solutum, si deinde pars humiditatis lente exhalat, in superiori regione crustam instar glaciei adponit, quae exsiccata & microscopio visa ex meris cubulis constat. In fundo autem vitri crescunt crystalli minutae quadratae longae, quibus tamen intermixtae sunt perfecte cubicae. Paulo aliter se gerit sal Suevicum Halense, quod crustam talem in superficie non adponit, sed crystallos cubicas, instar scapharum natantes, quae ubi concreverint, tandem ad fundum descendunt. Habent autem hoc singulare, quod in superiori parte instar scutellae quadratae profunditatem aliquam habeant. Notatu quoque dignum videtur, quod sal commune, quamuis in aqua solutum & in minutissimas discerptum particulas, cubicam semper figuram retineat, obseruatam a LEWENHOEKIO & distincte videndam ope microscopii solaris.

§. XVI.

Non opinor mere curiosam esse hanc huius figurae considerationem, sed viam parare ad actionem salis medii in corpus humanum mechanice explicandam. Nullus enim dubito, miriorem fore eius operationem, si particulae non adeo acutam & angularem naectae fuissent figuram. Quamuis enim ambabus largiar, vires corporis per figuram neque augeri, neque minui posse, vtpote quod potius a celeritate expectandum; certum tamen est, respectiue maiorem vocari posse hanc vim, si corpus aliquod acutum est, quam si tali figura praeditum non est. Omnis enim

*Mechanica
huius salis
actio.*

D

tunc

tunc corporis vis vnico adplicatur puncto, quae per multo latiore superficiem fuisset dispersa, si corpus planiorem superficiem habuisset. Firmiter his rationibus permotus credo, pendere a salium figura gustum, non alia facile ratione explicabilem. Pendet quoque inde eius sanguinem fluidiorem fibrasque rigidiores reddendi facultas. Si enim cum fluidis circumferretur, fieri non potest, quin eius particulae continuo circa axin reuoluantur, sicque sanguinis particulas discindendo ipsum cruorem reddant fluidiorem subtilioremque. Inter fibrarum elementa constitutae tales salinae particulae, numerum punctorum contactus augendo, qui nullibi maior est, quam in particulis cubicis, ipsam fortiorem efficiunt elementorum cohaesionem. Experientia optime cum demonstratis conspirat. Videamus igitur, quid illa de salis medii in humanum corpus actione docuerit, vt eo melius deinceps de eius re-cto ad sanitatem vsu iudicare & abusum omnem praescindere possimus. §. XVII.

*Salis medii
actio in pri-
mis vis.*

Prima salis communis proprietas, qua se nobis insigniter commendat, est illa, quod prostratum appetitum ciborum mirifice excitet. In ventriculum enim delatae cubicae eius particulae & solutae, a fibris ventriculi attrahuntur atque sic fibrillas nerueas stimulando sensationem producant, quam *famis* nomine insignire consueuimus. Quando ventriculus viscido mucosus repletus est, qui & appetitum prosternit & concoctionem debilitat, sal nostrum medicamento digestiui locum supplere optimo iure potest, mucum hunc incidendo, attenuando & aptiorem reddendo, qui ab aquosis humoribus soluat. Concedimus quidem, tam de acido,

acido, quam de medio sale, inprimis vero de ultimo, & si cum aqua tepida adsumatur, quod muco inuolutum atque commixtum interdum nauseam, ipsumque summae nauseae effectum, vomitum, prouocet. Laudanda vero potius talis excretio videtur, quam reprehendenda, cum sub lenissima emesi ipse tenacissimus ventriculo molestus mucus simul excernatur.

§. XVIII.

In intestinis sal medium pari ratione mucum & *Alvum aper-*
 viscidos tenaces humores resoluit, fibras irritando *tam seruat.*
 tum peristalticum auget, maiorem liquidorum ad in-
 testina affluxum excitat, orificia vasorum lacteorum
 aperta seruat, atque sic digestionem chylique in vasa la-
 ctea ingressum adiuuat ac promouet. Prono inde alueo
 fluit, quod maiori quantitate adsumptum excretionem
 aluinam promouere debeat, atque hac ratione purgan-
 te scopo adhiberi utiliter possit. Patet id exemplo salis
 Epsoniensis & fontium mineralium, quorum usum ex-
 cipere solet larga plerumque aluina excretio, neque id
 aliam ob causam, quam quod multum salis communis
 contineat. Salis coctores Halenses hoc bene norunt,
 siquidem quando ipsis ventriculus a cruditatibus gra-
 uatur & adpetitum prostratum sentiunt, communiter
 salisuginis portionem quandam adsumere solent, a cu-
 ius usu alvus ipsis exoneratur & breui pristina redit fa-
 nitas. Mitius remedii genus in tali casu, ubi digestio
 & adpetitus deficiunt, atque alvus nimis est tarda, ha-
 lecis comestio, vel ciborum largius conditorum adsum-
 ptio, sistit. Vix enim certius datur remedium ad prima-
 rum viarum vitia, a lento viscidoque muco nata, corri-
 genda, sale culinari. Verum itaque adpellari meretur

medicamentum digestivum, quare etiam iure meritoque media salia pulveres a Medicis digestivos dictos ingrediuntur. Ob stimulantem, quam possident, virtutem, clysteribus quoque adiiciuntur, quod, si larga quantitate factum est, satis potenter alvum expurgant.

§. XIX.

*Plures eius
utilitates.*

Nimis angustis salis nostri operationem limitibus circumscriberem, si in solum ventriculum & intestina illud agere affirmare vellem. Ipsa potius vasa lactea ingreditur & obstructions, quae in glandulis meseraicis nasci incipiunt, incidente sua virtute resoluit. In sanguinem delatum eandem actionem continuat, viscida, mucida, lenta & quae circulationi in minimis vasis obicem ponunt, diuidit, resoluit, attenuat, sanguinemque fluidiorem & circulationi aptiorem reddit. Fibras leniter stimulando motus vitales efficit viuiores & secretiones fluidorum insigniter promouet, donec tandem vel per sudorem, vel per vrinam excernatur, quod salus vtriusque sapor satis abunde comprobatur. Vrinae excretionem, praecipue si acidum ipsi nuptum fuerit, egregie promouet. Inter supra laudatas enim acidi virtutes non vltima est, quod vrinae stimulum ad excernendum addat & diuresin promoueat. Patet exinde, quantum moderatus salis medii vsus ad sanitatis conseruationem conferat. Adpetitum enim integrum, digestionem illaeram, excretionem denique saluas conseruare, viuidosque fibrarum motus excitare, non vltimum certe est sanitatis praesidium. Ridendos igitur existimamus illos, qui in omnibus fere morbis salis & acida venenorum instar fugienda esse autumant, vano inducti metu, ne motus nimium excitentur, quamuis
magna

magna cum fiducia spirituosus vtantur medicamentis, motus multo vehementiores excitantibus, ipsaque, quod mireris, salia media inter pulueres praescribant, illorumque continuatum vsum commendent.

§. XX.

Nihil adeo utile & salutare est, quod peruerso nimioque usu nocere non possit. Ipsa enim medicamenta nomine hoc indigna forent, nisi ita comparata essent, vt sinistro vsu noxam inferrent & in venena conuerterentur. Mirum itaque non est, idem de salis medii abusu valere. Non unica ratione eius abusus sanitati redditur periculosus. Ad salem enim marinum quod attinet, non purus est, sed corruptus, & qui tum carnes salit, ipse ineptus factus est; magna enim est suspicio impuritatam huic sali admixtarum, ipsi a putrefactis tot tantoque tempore in mari piscibus conciliatarum. Quare consultius existimamus, cibus, ubi haberi potest, admiscere sal fontanum vel fossile, quod ultimum & puritate & acrimonia reliqua fere semper superat. Quodcunque vero etiam fuerit medium sal, serum in primis adficit & reliquos humores aquosos; in aqua enim facillime, in oleo difficillime soluitur. Vbi- cunque igitur aquosum abundat & humores magis condensatione, quam attenuatione egent, improbandus erit salitorum usus. Sal enim sanguinem resoluit, non coagulat, adeoque bonam & naturalem sanguinis cras- sin diluit. In hominibus, qui diu cibus abstinerunt, vel quorum humores ad corruptionem proni sunt, nimia magis peccat sanguis fluiditate, quam spissitudine; ab- stinendum igitur talibus erit a nimio salitorum usu. Idem valere de hominibus scorbuticis, & quorum cor-

*Morbi a salis
abusu.*

pora salibus scatent, vel me non monente patet. Nascitur namque dirus scorbuti morbus a salis medii in humoribus abundantia. Classarii enim, referente BOERHAAVIO, hordeo fere solo & piscibus salis viventes, aëremque marinum salsum spirantes, facillime in hunc morbum incurrunt. Ab hac diæta in diuturnis itineribus immobiles fiunt, fere uti cadavera, & noctes diesque in lecto decumbere coguntur prae crudelitate dolorum, gingivæque miseris spirantibus putrescunt & dentes excidunt. Quam primum ad insulam adpellunt, tunc, qui sani sunt, aegros sodales in asseribus in terram efferunt & fructus colligunt acidos, acetosam atque virentes herbas, inde iuscula parant, ea condunt succo limonum, hoc solo victu aegri intra tres aut quatuor dies sanantur viresque recuperant, certissimo indicio, salis medii noxas per acidum corrigi posse, adeoque non inepto consilio vtrumque simul mensis adhiberi.

§. XXI.

*Plures morbi
a sale.*

Ad noxas pariter ac vititates salis culinæ referri mereatur, quod nutritionem impediatur. Humor enim nutritioni aptus, blandus esse debet, neque oculo instillatus dolorem excitare. Obesitas igitur, & qui nimia humorum abundantia vexantur, merito salios cibos commendamus, ad præscindendam nimiam corporis nutritionem. Dissuadendum contra salis usum existimamus iis, qui parcius nutriuntur & quorum sanguis nimio agitur motu. Probe quidem novi, sub orgasticis sanguinis commotionibus felici cum successu a Medicis adhiberi nitrum, quod ad salia media pertinere, neminem existimo fore, qui dubitet; sed singularis illa, quæ nitro inest, refrigerandi potentia, tanto gradu in sale culinæ non deprehenditur, quod potius fibras stimulando, motus auget, tantum abest, ut dici possit, quod illos imminuat.

§. XXII.

§. XXII.

Non in fluidas solum, sed etiam in solidas corporis partes sal nostrum vires suas exserit, eius enim abusus fibras rigidas reddit & ineptas motibus perficiendis. Praeclarum huius rei exemplum fuit in Leydensi puella, quod in Actis Regiae Societatis Anglicanae legitur & a BOERHAAVIO, in notis ab Ill. Haltero editis, refertur. Haec puella pica quadam laboraverat, & salem assiduo vorabat integris manipulis, neque unquam absque penu salis in pera erat; factum inde est, ut viua & spirans in statuam inflexilem obriguerit. Hoc sane certum est, conditas carnes rigidissimas fieri, ut vix dentibus subigas, & nimia copia salis addita omnino inutiles reddi; sal enim cum carnibus in lapideam fere naturam abit.

Actio eius in solida.

§. XXIII.

Quae de salis culinariae, quo nomine etiam marinum comprehendendo, efficacia dixi, valent etiam de aliis irritamentis gulae, quo refero garum illud Romanorum & Caviaro Russorum, quae vim suam fere a sale marino habent. Omnia denique haecnecus exposita qui accuratius perpendit, facile concedet, multiplices esse acidi & medii, ad conferuandam sanitatem, usus, atque haec condimenta merito inter summas non solum gulae delicias, sed maxima etiam sanitatis praesidia iure meritoque referri. Quare versiculum belgico sermone adeo tritum

Conclusio.

Zout en Zuur

Krenkt de Natuur;

merito sic invertere licebit:

Zuur en Zout

De Natuur behout.

T A N T V M.

NOBILISSIMO AC DOCTISSIMO
CANDIDATO

S. P. D.

I. G. KRÜGER.

Disputaturo TIBI publice gratulandum esse putavi, non otii abundantia, nulla enim re magis careo, sed amoris erga TE mei, a TE ita culti, ut quae in aliis voluntatis fuerit, illius significatio in TE certe officii esse videatur. Etsi enim nec meam in TE voluntatem obscuram aut dubiam esse arbitrabar, nec industriam TVAM in litteris collocatam & tirocinia in Hippocratica arte laudabiliter posita meo indigere testimonio, committendum tamen esse non putavi, ut laetissimo hoc tempore TVO, quo summis in arte salutarum honoribus condecoratus in cathedram medicam admodum honorifice prodis, mea desideraretur animi significatio. Placet, ingenuus fateor, dissertationis inauguralis argumentum, qua demonstras, Medicos non raro pharisaeos imitari, quorum morem eleganter & aesthetice (sit venia verbo, in verbis enim sumus faciles,) expressit Servator, & summus christianorum fidelium Medicus, Christus, dicens: **die Mücken saugen und Kameele verschlucken.** Sed non solo, quod tractasti, argumento delector, voluntatem quoque TVAM ex publica oppositione mihi demandata intellexi. Felicem TIBI dissertationis & faustam defensionem non tam opto & voveo, sed auguro & plane praevideo. Refelles enim sine dubio falsas opponentium obiectiones falsis responsionibus, & acidis TVIS argumentis appetitum auditorum excitabis, non taedium. Vnicum est quod TE rogo, ut me amare pergas quam diu acidus falsosque amabis & cum fructu ac euphoria commendabis cibos. Vale.

Dabam

in Fridericianad. 24. Iul.

1750.

00 4 6468

ULB Halle 3
002 928 051

12

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

ACIDI ET SALSII VSV DIAETETICO

QVAM
SVB AVSPICIIIS SVMMI NVMINIS
ET
CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE
VIRO ILLVSTRI ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO

D. ANDREA ELIA BÜCHNERO,

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMO BORVSSIAE REGI A CONSILIIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOS. NATVRAE PROFESS. PVBL. ORDIN.
IMPERIAL. ACADEM. NATVRAE CVRIOSOR. PRAESIDE
ET COMITE PALATINO CAESAREO,

PATRONO AC PRAECEPTORE PIE COLENDO

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS LEGITIME IMPETRANDIS,

D. XXV. IVLII. A. S. R. MDCCL.

PVBlice DEFENDET

AVCTOR

FRIDERICVS FEIST,

BLEICHERODA - HOHENSTEINENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

